

- Як міжнародний Спецтрибунал готується судити російського диктатора Путіна**
- Історія братів із Криму, які відмовилися йти в армію російських окупантів: «Вони катували наш народ, а я піду за них служити?»**
- Уроки історії. На дзвін Мотриного монастиря проти більшовиків, денікінців і коцуряків**
- Коридор можливостей: українські мідлстрайки загрожують сухопутному коридору до Криму**
- Як Росія використовує свою церкву в Україні як зброю**
- Ірина Фаріон: "Завжди шаную тих, хто на лягає на угоду черні". Частина 88**

Уроки історії. На дзвін Мотриного монастиря проти більшовиків, денікінців і коцуряків

НАША ІСТОРІЯ | СБ, 2026-05-16 08:25

Версія для печати

Коли більшовицька влада вже впроваджувала свої порядки на більшості території України, довкола Холодного Яру тривала боротьба проти загарбників. Новітні гайдамаки взяли собі за гасло "Воля або смерть!", а за привітання — "Слава Україні!".

Сигналом до мобілізації, як і два століття тому, був дзвін Мотриного монастиря, зазначає видання "Локальна історія".

Кулемет під половою, рушниця під хмизом

— А что такое Холодный Яр. Это город или село?

— Холодный Яр — це пекло! — таким діалогом між червоноармійцями починається фільм "Чорний ворон", знятий за однойменним романом Василя Шкляра.

Рік 1917. Тривала Перша світова війна. Скориставшись міжреволюційним безвладдям, у селі Мельники на околиці Холодного Яру почала діяти Селянська спілка "Вільні козаки". Молодики спробували привласнити майно Мотриного монастиря та Голоківської лісопилни. Аби спинити грабжників, довелося залучати військові частини. Остаточно вгамувати сваволю "козаків" зумів вчитель Олекса Чучупак, який тільки-но повернувся з фронту. Він зібрав загін самооборони з кількох сотень осіб.

НОВИНИ

- 14:14 З життя моральних уродів: Єрмак мій кум... Може, коли отримаю нову зарплату, то щось перерахую, - "слуга" Тищенко
- 12:10 РФ повернула Україні тіла 528 загиблих
- 10:01 Путін спростив отримання громадянства РФ для мешканців Придністров'я
- 09:13 Необрнтовані активи: ТОП-поліцейський Полієнко звільнився "за власним" (тепер він влаштується в прокуратуру, ДБР або СБУ)
- 08:00 У Ставропольському краї РФ дрони уразили хімзавод
- 20:00 На вихідних дощі на Правобережжі та півночі, в понеділок – по всій Україні
- 19:10 Сергій Наумович: Чи до кінця усвідомлюють в НАТО цю прірву?
- 18:04 Марина Данилюк-Ярмолаєва: Обрання запобіжки Єрмаку - цікаві спостереження
- 17:03 "Наші гроші": Обнал на будівництві «Династії» і контроль за тендерами від Єрмака
- 16:07 За Єрмака внесли ще 9,8 млн грн застави - "Схеми"

ПІДПИСКА НА КАНАЛ

НОВИНИ ПАРТНЕРІВ

РЕКЛАМА

Родина Чучупаків була добре відома в Мельниках. Брат Олекси, Василь, також працював вчителем. "Ідейний самостійник, що спирається на селянську інтелігенцію та селянство. Суворо переслідує грабунки. Намагається створити дисципліновану армію", — так характеризували його противники-білогвардійці. Ще один брат — Петро — навчався в київській консерваторії, Дем'ян і Автоном були священиками.

Читайте також: **Последний оплот. Как большевики амнистией пытались погасить "огонь из Холодного Яра"**

Дружина Петра Чучупака — Ганна / Колаж Зю Побережнюк

Восени 1918 року в Медведівці зібралися жителі довколишніх сіл і хуторів. Вони створили військову раду й обрали Василя Чучупака своїм отаманом. На початку 1919-го організували "Курінь гайдамаків Холодного Яру", що налічував 400 осіб. Дружина Петра Чучупака — Ганна — пошила прапори.

На стязі чорного кольору було вишито "Воля України або смерть!", а на звороті — Шевченкове "І повіє огонь новий з Холодного Яру". На синьо-жовтому полотнищі був тризуб і напис "Хай живе вільна незалежна Укр. Нар. Республіка", нижче — перефразовані рядки Івана Франка "Ми поляжем, щоб славу, і волю, і честь, рідний краю, здобути тобі!". Неофіційним вітанням стало "Слава Україні!".

"Були це люди надійні, бувалі, виключно селяне з Мельників, — описував "гайдамаків" підполковник Армії УНР Михайло Середа. — Кожен з них мав власну хату, господарку, жінку, діток. І до всього мав свою зброю: сват Кузьма під пологою — кулемета, дядько Мирошка під хмизом — рушницю та набой, дідусь Кіндрат переховував на Леваді міномета".

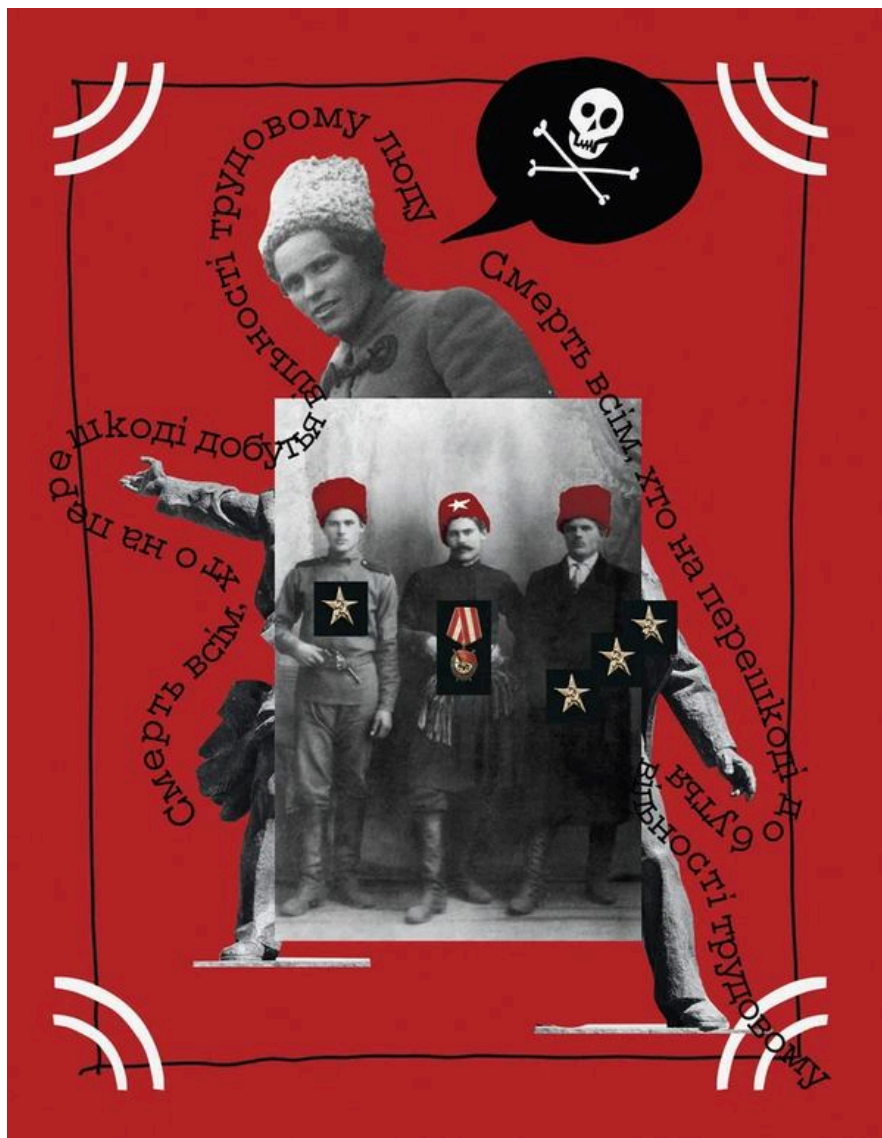
Читайте також: **"У їхніх методичках чітко визначено, що нас треба знищити"**

Проти більшовиків, денікінців і коцуряків

У січні 1919 року холодноряці вирушили до Єлисаветграда. Там приєдналися до підрозділу Армії УНР, який формував доктор права Остап Копцюх на псевдо "Галичанський" — походив з Галичини. Брали участь у боях на Поділлі. Незабаром курінь розрісся до полку. Однак навесні Армія УНР під тиском більшовиків була змушена відступити на захід. Хлопці Чучупака через Бессарабію та Галичину повернулися в рідні краї — і продовжили боротьбу.

"Силою своєї необмеженої волі Український Нарід визнає себе самостійним, незалежним, суверенним і з усіма народами рівноправним і творить на своїх землях свою окрему державу під

іменем: Українська Трудова Республіка", — йдеться в "Начерку проєкту Державного законодаду для Української Трудової Республіки". Його склав Остап Копцюх, який разом із залишками полку перебрався до Холодного Яру.

Коцуряки. Брати Коцури, у центрі — Свирид Коцур / Колаж Зю Побережнюк

Отож своїм завданням повстанці бачили боротьбу за незалежність України. Ворогами — більшовиків, денікінців і коцуряків. Останні — це жителі Чигирин та Суботова, які співпрацювали з "червоними", тож "зганьбили стару гетьманську столицю". Холодноряці мали чітко організовану структуру. Головнокомандувачем був виборний отаман.

У разі його загибелі владу переймав заступник. Також існувала повстанська рада — до десяти осіб, найвпливовіших вояків. У ній могли брати участь отамани з інших регіонів. Діяв власний суд. А ще було інформаційне бюро, яке серед місцевих поширювало листівки з відзовами. Підпільна друкарня містилася в будинку священника.

Центром Холоднорярської республіки, як і в козацькі часи, став Мотрин монастир. Там містилися штаб і шпиталь повстанців. Обитель була ретельно укріплена. Письменник **Юрій Горліс-Горський** описував: "Непрístupний монастир серед лісів. Якись таємничі загорожі, навіть електричні. Важкі гармати. Засів там зі своїм військом отаман Чучупак і нікого не боїться — ні більшовики, ні денікінці нічого не могли йому зробити".

Цю думку поділяли і противники повстанців. Уповноважений для боротьби з бандитизмом Всеукраїнської надзвичайної комісії Борис Козельський визнавав: "Через свою географічну місцевість та своєрідну романтику, зіткану з пережитків середньовіччя, Холодний Яр став для радянської влади непрístupною фортецею".

Читайте також: **Атаман Степной-Блакитный: «Как будет Украина вольной, передайте привет!»**

"Готуй нових борців!"

Перший збройний виступ влаштували вже у квітні 1919 року. "Чучупак став стягать свої сили до Яру і після повітового з'їзду рад підняв повстання проти комуні та совітської влади за самостійність", — доповідали більшовики. Наступного місяця холодноряці підтримали заколот отамана Никифора Григор'єва, який діяв на Херсонщині, Київщині та Катеринославщині. Спільними силами вдалося вибити "червоних" з Чигирин та Черкас. Проте згодом довелося

відступити. Від серпня до кінця року тривала боротьба з білогвардійцями. Ті кинули сюди 15-й Терський пластунський батальйон.

На початку 1920 року повстанці вступили у тривалу війну з більшовиками. У лютому ті влаштували засідку на хуторі Кресельці, де перебували старшини Холодного Яру. Серед них — і Василь Чучупак. Юрій Горліс-Горський, зі слів очевидців того бою, переказував:

«Червона кіннота несподівано виїхала з лісу перед самими Кресельцями. Побачивши осідланих коней і вартового козака, кинулася оточувати лісничівку. Козак дав постріл. Вискочивши з хати, всі кинулися до коней. Василь Чучупак, сівши на Зірку, розігнав з ручного кулемета ворожу лаву з одного боку і кинувся нагору в корчі, крикнувши, щоб останні розбіглися не купою. "Червоні" кинулися наздоганяти по корчах. Їх на скоку стримували отаман з люїса і дехто стрілами з карабінів. Вже на горі Зірка, почувши іржання ворожих коней, знатурилася і потягла назад до ворога. Отаман борювся з нею, аж поки його не оточили. Люїс, видно, затявся ще раніше».

Отаман Холодного Яру Василь Чучупак / Колаж Зю Побережнюк

Розуміючи, що втекти не вдасться, Василь Чучупак пустив собі револьверову кулю у скроню. Перед смертю він вигукнув:

— Готуй нових борців, Холодний Яре!

Тоді ж спіймали Петра Чучупака. Наступного місяця його розстріляли. Отаманом став Іван Деркач. У квітні об'єднане польсько-українське військо рушило на Київ. Приєднатися до Армії УНР холодноряцям не вдалося через відсутність зв'язку з армією УНР та небажанням воювати далеко від рідних стріх. Тож повстанці відновили активність у найближчих околицях. Влітку полк переформатували у бригаду трикурінного складу.

Перша операція — напад на цукроварню в Олександрівці. Вдалося захопити пошту та пошкодити залізницю, щоб "червоні" не змогли викликати допомогу. Добуті трофеї перелічував учасник нападу Юрій Горліс-Горський: *«Незабаром на площу стали з'їжджатися підводи, навантажені цукром, сіллю, сірниками та різним потрібним для нас крамом із магазинів "госбази". Дядьки жартують, що добре ярмаркувалося».*

Читайте також: [Слово-зброя. Поети знову стають значущими пророками в Україні](#)

Амністія без вибору

У серпні 1920 року Холодний Яр оголосив мобілізацію. На дзвін Мотриного монастиря прибули тисячі селян. На Спаса вони за гайдамацькою традицією освятили зброю. Тимчасом більшовики вирішили йти в наступ. У вересні до Мельників відправили 2-гу Московську бригаду воєнізованої

охорони. Солдата Івана Курова вразили укріплення навколо "Мотрі": *"Сім років воюю, а такої фортеці не бачив"*. "Червоним" вдалося захопити та спалити монастир. Твердиню відбили силами кулеметної сотні Левадного.

Незабаром холодноряцям вдалося ненадовго вибити "червоних" з Чигирина і Черкас. *"Повстанці, п'яні перемогою, виспівували й вигукували, не звертаючи уваги на шрапнелі, що почали розриватися над містом"*, — згадував Юрій Горліс-Горський. Однак закріпити успіху не вдалося. Повстанець Михайло Дорошенко не приховував розпачу: *"Треба тільки жаліти за тим, що рух Холодного Яру не спромігся вийти за межі локальної дії та не став основним ядром Армії УНР"*.

Повстанці Холодного Яру / Колаж Зю Побережнюк

Коли вдарили морози, холодноряці почали копати землянки — пізніше цей досвід перейняли упівці. Війна проти більшовиків тривала. Борис Козельський згадував: *"По інших місцях давно вже почалася радянська праця. Нові впливи відчувалися скрізь, а Холодний Яр був поза цим світом. Він стояв осторонь, старанно зберігаючи свою незалежність і протиставляючи себе радянській владі"*.

Читайте також: [Последний бой Холодного Яра в Лукьяновской тюрьме](#)

Року 1921 до Холодного Яру прибув чекіст Петро Пташинський: *"Нашу появу в Холодному Яру (бандити) зустріли бамканням монастирських дзвонів... Це був сигнал тривоги та оповіщення бандитів..."*. Тому окупанти вирішили поставити крапку в боротьбі з бандитською "святиною", знищивши систему оповіщення. Дзвони Мотриного монастиря зняли й відвезли до Кременчука. Щоб помститись, повстанці кинули в помешкання Пташинського гранату, яка скалічила чекіста.

Влітку більшовики запропонували холодноряцям "амністію". Майже сотня осіб погодилася. Висунули свої умови: цілковита амністія всіх повстанців та партизанів без будь-яких винятків, медична допомога всім пораненим та хворим, вільне місце проживання на всіх теренах УСРР, допомога лісом населенню, що постраждало від бойових дій. Серед тих, хто здався "червоним", був і тодішній отаман Семен Чучупак — двоюрідний брат Василя Чучупака. Як склалася його подальша доля — не відомо.

Юрій Митрофаненко, кандидат історичних наук; опубліковано у виданні **"Локальна історія"**

Читайте також:

- Гурбенська битва - найбільше боєзбиткнення УПА з військами НКВС за всю історію визвольної боротьби
- Бої підполковника Петра Болбочана на території сучасної Брянщини
- На Черкащині місцева влада імітує створення заповідника «Холодний Яр», — активіст
- Декомунізація на марші. Як у Полтаві з'явилися й потонули в історії пам'ятники Зигіну, Ватутіну та Пушкіну
- "Петлюра, як звичайно, вірить у "краще будуче"
- Підлі війни Росії: історія, яка повторюється
- "Карпатські Крути". Як закарпатці боролися від угорської агресії в 1939 році
- Фактори, що утримують незалежність України (РЕЙТИНГ)

Читайте «Аргумент» в [Facebook](#) и [Twitter](#)

Если вы заметили ошибку, выделите ее мышкой и нажмите **Ctrl+Enter**.

Коментарі

ВІДЕО

Шефір переписав майже всі активи на дружину через тиждень після підозр нардепам у справі "конвертів"

Трудові мігранти: порятунок чи бомба під країну?

Рашисти під Києвом, Буча в облозі, а організоване угруповання Єрмака буде «Династією»

[Головна](#) [Про сайт](#) [Опитування](#)

© 2011 «АРГУМЕНТ»

Републікація матеріалів: для інтернет-видань обов'язковим є пряме гіперпосилання, для друкованих видань – за запитом через електронну пошту. Посилання або гіперпосилання повинні бути розташовані при використанні тексту - на початку використовуваної інформації, при використанні графічної інформації - безпосередньо під об'єктом запозичення. При републікації в електронних виданнях у кожному разі використання вставляти гіперпосилання на головну сторінку сайту argumentua.com та на сторінку розміщення відповідного матеріалу. За будь-якого використання матеріалів не допускається зміна оригінального тексту. Скорочення або перекомпонування частин матеріалу допускається, але тільки в тій мірі, якою це не призводить до спотворення його сенсу.

Редакція не несе відповідальності за достовірність рекламних оголошень, розміщених на сайті, а також за вміст веб-сайтів, на які дано гіперпосилання.

Контакт: uargumentum@gmail.com